

ARRELS

Si cloïa els ulls, la Neret encara recordava la vella ermita tal com era. Abans que el temps passés, constant i inevitable, sense pietat. El temps que erosionava la pedra calcària, que esfondrava els arcs que havien quedat massa vells per sostenir el pes, que feia créixer la vegetació fins a cobrir els camins d'entrada. El mateix que permetia que les ferides supuressin, sense tancar; que la gent marxés, deixant-ho tot enrere; que el que havia estat costum es difuminés, s'esborrés.

Però, quan la Neret somniava, que no era sovint, ho feia amb el poble. No el d'ara, gairebé buit, orfe, auster, sinó el d'abans. On havia nascut ella, la seva mare, la seva àvia, una línia de dones tan llarga, tan aferrada, que es confonia amb les gruixudes arrels dels arbres que el rodejaven.

Des que la Neret tenia ús de la memòria, el poble havia estat una extensió d'ella. Els carrers de pedra, plens de vida, els vasts camps d'arbres de fruita que rebien els rajos de sol, el riu que corria al costat de la plaça, tot era part de la seva existència. Podia tancar els ulls, avançar a cegues, i sempre trobava el lloc on havia d'anar.

Això encara era capaç de fer-ho, avui en dia, caminar sense veure-hi. Però un cop obria els ulls, mai es topava amb el que la seva ment havia visualitzat. Tot era al seu lloc, al poble, i alhora no.

Les cases, la majoria abandonades, semblaven haver-se encongit. Algunes tenien les persianes caigudes, altres la porta barrada amb una cadena rovellada. A la plaça no hi havia ningú. Ni veus, ni gossos, ni el soroll d'un tractor llunyà. Només el vell lledoner al bell mig de tot, més gruixut, menys espès. Regnava un silenci, pesat, que no era ben bé pau, sinó una mena de cansament antic, com si el poble hagués après a respirar més a poc a poc per no gastar el poc que li quedava.

La Neret va accelerar el pas, volent fugir de la incòmoda realitat que s'estenia al seu davant. Desfer-se de la manera en què, cada vegada, esperava inconscientment trobar-ho tot igual. Quan el poble encara tenia mainada corrent per la plaça, quan els homes tornaven tard dels camps, exhaustes, i les àvies treien les cadires de plàstic un cop la calor afluixava. Ara, la quietud es tornava una pressió al pit, que l'escanyava fins a sufocar.

Va arribar a casa abans que el campanar marqués les cinc. El portó de l'entrada estava obert, el mànec s'encallava si no s'acompanyava amb suavitat. La dona va arronsar les celles, allargant la mà per provar de bellugar el rovellat metall. Efectivament, estava clavat. Algú havia estat a casa.

A dins feia olor de tancat, de fusta vella i d'hiverns acumulats. Va llençar la bossa a la tauleta del rebedor i ni es va molestar a penjar l'abric. No esperava cap visita.

—Àvia? —va alçar la veu, de camí cap a la cuina. A la dreta de la pica, hi havia un got, usat però educadament rentat. Va tornar a cridar— Àvia?

—Aquí, estimada —va contestar finalment una veu, rogallosa i esmorteïda. La Neret va travessar la porta de la cuina per a arribar a la sala d'estar. L'àvia es gronxava lleugerament al balancí de fusta, ulls vidriosos fixats en la figura de la seva néta. De la falda sobresortien dues agulles de ganxet, juntament amb un cabdell de llana que havia estat blanca, esgrogueïda pels mesos que havia passat guardada. Feia un parell d'anys que l'àvia ja no hi veia prou per a cosir—. Què t'han donat molta guerra, els nens?

La Neret va sospirar lleugerament, pensant en la seva classe, el nombre de cadires buides que anava creixent.

—Només són sis, àvia. No fan gaire xivarri. I els germans Lull deixen l'escola passat Nadal, el seu pare ha trobat feina en una oficina al nord —va recordar-li la jove, apropant-se per agafar les agulles i col·locar-les a un costat—. Com has passat tu el dia? Que ha vingut visita?

Abans que l'àvia tingués temps de respondre, alentida per l'edat, la Neret va posar la mirada en la pila de papers que havia aparegut a la tauleta, que normalment només sostenia les tasses de te de l'àvia.

—Sí, ha vingut el jove. El fill gran d'en Josep, el noi alt, maco. El que jugava amb tu quan éreu criatures, mai recordo el nom.

—En Feliu? —la Neret va sentir com el nom li cremava la gola. Es va veure catapultada vint anys enrere, la imatge de les dues famílies, enfrontades, el seu pare escridassant-se amb un altre home, mentre en Feliu i la Neret s'escapolien cap al bosc per jugar.

—Sí. Sí, en Feliu. M'ha dit que demà passarà més aviat, que ha de parlar amb tu.

La Neret va assentir, empassant-se el desagradable gust amarg que el record li havia deixat a les genives. Va ajupir-se per recollir els papers. La primera pàgina li va dir prou. Venda de terrenys. La cremor va tornar, l'enuig, aquest cop expandint-se des del seu esòfag fins a les puntes dels dits. Ni tan sols va fitar les següents, deixant caure els papers sobre la taula i dirigint-se cap a la cuina. No tenia temps per bestieses, havia de fer el sopar.

L'endemà es va llevar abans que sortís el sol, cos cansat i ment inquieta. No havia pogut dormir gaire.

Els papers encara eren sobre la taula de la sala d'estar, escampats per la caiguda amb ràbia. La Neret s'hi va acostar descalça, i, en tornar a llegir el títol del petit llibret, el fred de la rajola es va accentuar en les soles dels seus peus nus, pujant-li com diminutes agulles per les cames.

Els va arreplegar tots abans de recollir-los, per seure a la vora de la finestra i aprofitar fins a la primera llum del dia per aconseguir arramassar el coratge necessari per a llegir-los.

Noms, números, segells. Parcel·les que era capaç de navegar des que havia començat a caminar, convertides en línies impreses en papers immaculats. Camps batejats amb noms que venien d'abans que l'àvia fos viva, reduïts a una referència cadastral. I, passat el reconeixement del terreny, venia el més esgarriós: els plànols. Carrers rectes que creuaven les vinyes, una rotonda dibuixada entremig de les figueres, dissenys de cases, massa quadrades, massa allunyades a les petites masies que sempre havien recobert els carrers. El poble desmuntat, com un joc de criatures, i tornat a muntar per algú que no hi havia viscut mai.

Va romandre a la cadira, en silenci, amb els ulls tancats. Abans que el gall cantés, la casa feia aquells petits sorolls que només es notaven quan tothom encara dormia, la fusta que es queixava, el vent que passava per la finestra del menjador, que no acabava de tancar bé, el brunzit de la televisió, que ja s'havia quedat desfasada. I, per sota de tot, el xiuxiueig de la memòria.

La Neret va tornar a obrir els ulls. Els papers seguien allà, tinta negra sobre paper blanc, tan inofensius com qualsevol altre objecte inanimat, i a la vegada la pitjor amenaça que havia rebut mai.

Quan van picar a la porta, ja feia estona que despuntava el sol. No es va aixecar de seguida. El cop es va repetir, sec, impacient. La Neret va haver d'apartar els records, deixar-los asseguts a la cadira a la vora de la finestra.

En Feliu l'esperava al llindar, amb les mans a les butxaques. Feia temps que no el veia de tan a prop, havien estat molts anys d'evitar-se les mirades, de girar la cara quan passaven pel mateix carrer, d'aparençar que no compartien un mateix negoci, unes terres que feien frontera. Cada un feia la seva, tot i que, en el fons, fessin el mateix.

No havia canviat gaire. O potser sí, però no físicament, en la duresa de la seva mirada, en la tensió de la seva postura, aquella manera d'estar dret com si la vida li empenyés les espatlles.

—Puc passar? —va dir ell.

La Neret es va fer a un costat com a resposta. En Feliu va travessar el rebedor, dirigint-se directament a la cuina, amb assajada familiaritat. Era fingida, ja que cap familiar d'en Feliu havia estat mai benvingut a ca la Neret. Eren molts anys de rancor, potser segles, après des de bressol.

—Vols cafè?

—Sí, si us plau.

Va encendre el fogó amb un gest mecànic, posant tot l'esforç en intentar ignorar com la presència d'en Feliu li eriçava els cabells. No es volia ni imaginar què hauria opinat el seu pare, d'haver-li obert la porta, d'haver-lo acollit a casa seva. L'aigua va començar a bombollejar, ofegant els pensaments de la Neret.

Un cop afegit el cafè es va girar. En Feliu havia recollit els papers disseminats a la taula i aguardava pacientment. Portava una expressió plàcida, gairebé professional, però la Neret el coneixia massa bé per no ser capaç de veure el verí regalimant entre les esquerdes. Un llop amagat sota la pell d'una ovella. La Neret va decidir no fer-lo esperar més.

—No vendré les terres.

En Feliu no va semblar sorprès, o, si més no, ho va camuflar perfectament.

—No cal que tornis més per això —va afegir la dona.

—Neret —va començar ell, veu excessivament regulada. La Neret es va fixar com els dits li tremolaven lleugerament—. No només és cosa teva.

—La meva part sí que ho és.

—La teva part no aguanta res, tota sola.

La Neret es va encongir d'espatlles. En Feliu estava perdent la falsa amabilitat amb la qual s'havia presentat de bon matí, donant lloc al que realment hi havia sota.

—La meva part val molt, em sembla. Sinó no hauries pas vingut tan d'hora, amb tant d'interès —va replicar la Neret.

—Neret, sigues raonable.

—No podeu començar l'obra sense la meva part. És això, oi? Sense el meu terç no hi ha tracte.

El cafè va començar a pujar. La Neret va apagar el foc abans que vessés, deixant que el silenci s'allargués.

—El poble es mor —va intentar-ho ell, un altra vegada. La Neret va prémer els dits al voltant de les tasses, clavant les ungles a la freda ceràmica—. Ho saps. Ho veus. No hi queda ningú. Això no té futur si no es fa alguna cosa.

Va assenyalar els papers amb el cap, i la Neret es va negar a mirar-los.

—Això és fer alguna cosa. Reurbanitzar, modernitzar. Així salvem el poble. Així guanyem diners.

L'última paraula va quedar sospesa a l'aire, dura i pesada.

—Si vols urbanisme, en tens a la ciutat.

En Feliu va riure, curt i burleta. En aquell breu instant, la Neret va poder confirmar que no havia canviat gens. Podria, va pensar, igual que el seu pare, igual que el seu avi.

—No fem veure com si jo fos l'únic que necessita els diners. Això no té futur, Neret, accepta-ho.

La Neret va tornar a deixar les tasses, ja plenes del cafè acabar de fet, sobre el marbre. Diners. A canvi de prostituir el poble, de fer desaparèixer tot el que havia conegut. Els camps, el bosc, el riu, casa seva. Era pecat intentar posar-li un preu, un valor, una xifra. Era traïció. La mera idea li retorçava el pit en doloroses fiblades fins a deixar-la sense respiració. Va haver de recolzar la mà sobre la pica per no perdre l'equilibri.

—Fora de casa meva —va decidir. La veu li va sortir escanyada, oprimida per l'ofensa i el pesar.

En Feliu la va observar uns segons, com si valorés fins a on havia d'arribar. Finalment, va sospirar, en aixecant-se.

—L'Eloi vindrà en uns dies. Diu que vol portar les nenes a veure el lloc abans de decidir. Pensa-t'ho.

I va marxar.

La porta es va tancar darrere seu amb un so opac. La Neret es va quedar sola, cafè refredant-se i papers inerts sobre la taula, amb el gust acre de la inevitable realitat.

—

L'Eloi va arribar aquell cap de setmana. La Neret va rebre una trucada la mateixa tarda, una invitació per passar diumenge a casa de l'home, per recuperar el contacte, conèixer a les seves filles i gaudir d'un arròs.

L'endemà, va dirigir-se cap a la petita masia de l'Eloi, recorrent el camí que tantes vegades havia caminat durant la infància, mes amb el cor encongint pel feix de papers que pesava a la seva bossa. L'aire feia olor de terra remoguda, el camí despertant després d'haver restat desatès durant gairebé una dècada.

Des d'allà es veia el turó que marcava el límit del poble, amb l'antiga ermita alçada al seu cim. De petits, havia estat el seu lloc predilecte per passar les tardes d'estiu. El bosc ofería una ombra gentil, un descans de l'ardua calor i l'ermita abandonada

era un punt de reunió per les seves imaginacions. La Neret encara ho veia amb claredat: en Feliu, sempre al davant, apartant les herbes altes, esquivant els esbarzers, marcant el territori com si ja fos seu. Ella havia gaudit de la seva companyia, abans de fer-se prou gran per entendre què deien els adults, perquè no li permetien ajuntar-se amb els que portaven el cognom del noi.

Històries de terres mal repartides, de jocs bruts per moure els marges una mica més enllà, papers signats sota pressió. Fets que ningú que encara fos viu havia presenciats, però que havien marcat la relació entre famílies.

L'Eloi, justament al contrari, sempre a la cua, més petit, magre, amb els genolls pelats i la mirada poruga. Potser gràcies a la seva tendresa silenciosa s'havia convertit en un confident per la Neret, un petit refugi on compartir secrets i rialles en veu baixa. Van créixer, a tocar l'un de l'altre, fins que ell va marxar a la ciutat a estudiar i s'hi va quedar.

La Neret es va aturar on el camí es bifurcava, i es va sentir temptada de prendre el vessant de l'esquerre, el que la portaria a la seva estimada ermita. Malgrat tot, va obligar les seves cames a seguir el de la dreta, arribant al jardí de l'Eloi.

Mentre que en Feliu havia romàs igual, l'adulthood havia canviat notablement l'Eloi. Seguia tenint el mateix somriure, genuí i afable, però ara portava els cabells tallats a l'estil clàssic, engominats, i un rellotge car li adornava el canell. Havia guanyat pes des de l'última vegada que la Neret l'havia vist, li havien crescut unes espatlles i un pit ample. No semblava el noi esquifit i menystingut que recordava.

—Quant de temps —va dir l'Eloi a tall de salutació.

A la Neret li va costar trobar les paraules. No podia conciliar la imatge que tenia de l'Eloi amb l'home que esperava dempeus a la porta. Portava un bebè ros en braços, i, amagada darrere la cama, hi havia una nena carregant una nina, amb una mirada oberta i curiosa que la Neret no va saber retornar.

—Nora —la va presentar ell. El bebè va somriure, el gest idèntic al del seu pare, deixant entreveure unes genives encara desdentades—. La gran és la Cèlia.

La Neret va allargar la mà per acariciar la galta grassoneta de la petita.

—S'assemblen molt a tu.

—No m'ho diuen gaire —va confessar l'Eloi. La Neret es va fixar en com li havien aparegut unes diminutes arrugues a les vores dels ulls, marcades a la pell de somriure—. Has de conèixer a la seva mare, són dues gotes d'aigua. Bé, tres.

L'arròs feia olor de sofregit lent, ric i apetitós, i la carn esperava a mig preparar al costat de la paella. Una dona esvelta remenava el menjar, i es va girar en sentir com arribaven.

—Neret, oi? L'Eloi m'ha parlat de tu. Encantada.

La naturalitat amb què va saludar a la Neret, la manera en què va apropar-se a fer-li dos petons, a rodejar-la amb el braç per estrènyer-la contra el seu cos la va sorprendre. L'Eloi no havia mentit, les dues petites també eren molt similars a ella. El mateix nas, les mateixes celles. Però la Neret havia conegut a l'Eloi de petit, i podia veure reflectida en elles la lluentor als ulls que l'havia caracteritzat de jove.

Van sortir a fora amb una copa de vi mentre esperaven que l'arròs s'acabés de coure. Van xerrar sobre temes banals, des de la meteorologia fins a la monòtona feina de l'Eloi, fent cercles cautelosos per evitar el que realment havien quedat per parlar. La Neret es va deixar bressolar per la falsa sensació de familiaritat, de seguretat.

Les nenes jugaven, la petita fent rodar un cotxe de joguina una vegada i una altra, absorta, i la gran corrent pel jardí, perseguint papallones que voleiaven entre les flors. La Neret es va trobar mirant-les més del compte, allunyada de la conversa. Feia temps que el poble no tenia cap nadó. Gairebé deu anys.

Ara veia a les nenes respirant l'aire pur del poble, envoltades de natura, amb vast espai per córrer, per ser lliures, i el pit se li encongia amb desig, amb esperança. Podien créixer aquí, gaudir de la infància explorant el bosc i nedant al riu, aprendre a cuidar una masia.

Es van menjar l'arròs, melós i cuinat a foc lent als fogons antics de la casa. La Neret no va saber què fer amb la satisfacció que sentia córrer per les seves venes. Tot plegat feia goig. Es va enxampar a ella mateixa somrient, com no havia fet en molt de temps. Últimament, els dies se li feien llargs, la soledat li pesava, igual que les factures que s'acumulaven a la taula de la cuina. Malgrat tot, avui era diferent. Amics retrobats, un bon dinar, canalla. Sí que hi havia futur. Era impossible que l'Eloi no ho veiés.

Un cop acabat el dinar, la petita va esclatar a plorar. La seva mare es va aixecar, la va prendre en braços i es va excusar per anar a adormir-la. L'Eloi va aprofitar la relativa privacitat per atacar, directe.

—Encara hi penses, en quedar-te?

La Neret va alçar els ulls. No es va deixar dubtar-ho.

—Sí.

Ell va assentir lentament, com si ja s'ho esperés. La Neret va notar com el cor se li posava en alerta, entusiasmat, després d'uns dies de desconsol.

—I tu?

L'Eloi va semblar envellir anys, l'espurneig dels seus ulls afeblint-se. Es va passar la mà per la cara amb un gest cansat, derrotat.

—Neret... ho hem estat pensant. Hem estat mirant els papers, els que ens va portar en Feliu.

La Neret no va dir res, aguantant la mirada.

—No té sentit seguir així —va continuar ell, però el seu to ja no sonava tan segur, tan madur—. Ja ho veus, com està tot.

—Què vols dir —havia d’haver sigut una pregunta, però sonava a acusació.

L’Eloi va respirar fondo. Va obrir la boca, la va tancar. El silenci penjava farragós, estirant la distància entre ells dos.

—Vendre. Hem decidit vendre les terres. És el millor per a tots.

La Neret va parpellejar, una, dues, tres vegades. Les mans se li havien quedat gelades, la llengua adormida.

—T’ha convençut? Què t’ha dit? Què t’ha ofert? —va escopir la Neret un cop va retrobar les paraules. L’escurçó d’en Feliu, sempre darrere del seu benefici, sempre buscant com amassar més, havia aconseguit portar a l’Eloi al seu bàndol.

—Res. Simplement em va presentar l’oferta, els plànols. Neret, si us plau —va demanar l’Eloi, suau, dòcil, com qui s’apropa a un animal salvatge—. Ja tenim una edat. Necessitem els diners, volem comprar un pis prou gran per a les nenes.

Va sospirar. La Neret seguia en silenci.

—Ja sé que la teva família i la d’en Feliu mai han anat mai a la una. Però, ben mirat, potser la seva proposta no és tan mala idea. Neret, no podem viure eternament de fantasies.

La Neret el va mirar com si el veiés per primera vegada. No el nen que reconeixia, el noi de camp treballador i esquifit, sinó l’home en què s’havia convertit, que constantment consultava el seu rellotge, que vestia amb aquella americana, massa elegant, gairebé ridícula, per visitar el vell poble.

La traïció era una espurna que li naixia a l'estómac, estenent-se sense pietat pel cos, ardent. No era possible que tothom fos capaç de girar la cara, d'ignorar el crit d'ajuda d'un poble que s'apagava. Que ningú sentís el fil que els unia a tots amb aquella terra.

—Gràcies per l'arròs —va acomiadar-se.

—Espera, espera un moment.

Però ella ja havia arribat a la porta, impulsada per la cremor que la consumia. En sortir, l'aire li va donar de cop a la cara. Davant seu, el poble s'estenia, silencios i descurat.

Es perdria, es perdria tot. No feia falta que vingués ningú de fora a endur-s'ho, només calia que els de dins ho deixessin anar.

—

La Neret no es va veure amb cor de tornar a casa. D'haver de seure dins les quatre parets i explicar-les que no hi havia esperança. No es veia capaç d'admetre la derrota.

Així doncs, va agafar el camí que s'enfilava cap al bosc. La pau va ser immediata, un bàlsam per la flama de ràbia que la calcinava. L'olor d'humitat, de fulla morta, el piular dels ocells des de les copes, les branques frondoses que tapaven el sol.

Va passejar pel camí, que ja amb prou feines era visible, cobert d'herba que havia crescut més del compte, de matolls atrevits que prenien la terra, d'arrels que buscaven més lloc per quedar-s'hi. Les branques baixes li punxaven els braços.

La Neret va allargar la mà i va fregar una mata grisosa, deixant que els dits recorreguessin la tija fina i les fulles estretes. L'olor de romaní va emanar, aspra i intensa, escampant-se pel dens ambient. La Neret va rascar fins que el perfum la va marejar i la ràbia, la traïció, la cremor que havia sentit van apaivagar-se, com una espelma arribant als últims mil·límetres de ble, per deixar pas a la pena, al dol.

No ho agafis tot, deixa'n perquè torni a créixer.

La veu de la seva mare, un timbre dolç, tendre. Una figura sense rostre, ja que després de tants anys, la memòria infantil de la Neret no havia sabut retenir els detalls. Passejos pel bosc, ben aviat al matí, agafada de la mà de la seva mare. Lliçons pacients, repetides fins que la Neret sabia moure's pel terreny tota sola, identificant plantes, arbres, pedres. Rams collits i penjats a assecar, llavors plantades al jardí, animals amb el ventre rodó i un bebè a l'espera.

El temps passarà i farà meravelles.

La Neret sempre havia escoltat les sàvies paraules de la seva mare. L'havia obeït durant els curts anys que va poder conèixer-la en vida, i molts anys després quan la portava al cor. Però ara se sentia babaua, enganyada. El temps havia passat, però ningú més semblava ser capaç de veure les meravelles.

Va continuar avançant fins que el bosc es va obrir en aquella petita clariana de terra clara, darrere l'ermita, on les pedres cobraven una disposició ordenada i la molta cobria les inscripcions en elles. Les cames van trobar el camí, i va dipositar la branca de romaní a la tomba de la seva mare abans de deixar-se caure de genolls sobre la terra molla.

Va cloure els ulls. Els records van tornar tots de cop. La mare tallant fruita a la cuina, seguint una de les receptes que coneixia de memòria, amb una seguretat que no requeria mesures ni escriptura. Les històries de l'àvia baixant al riu a rentar la roba, com les mans se'ls envermellien de l'aigua gèlida, com ho penjaven al sol perquè s'eixugués tot. Els vestigis de cultura en les festes majors, les decoracions fetes a mà, els balls que pocs coneixien a fons, les cadires de plàstic reutilitzades any rere any.

Tot allò no eren només records, nostàlgia punyent de la Neret. Era una línia, una continuïtat que no s'havia trencat, arrelada de generació en generació. Dones i dones que havien viscut al poble, havien après al poble, havien transmès la seva

manera de fer, de veure, d'existir. La seva mare, la seva àvia, i les que havien vingut abans. Que ella no havia arribat a conèixer, però que havien deixat la seva empremta en els racons de les masies, en les cançons de les festes del poble, en les pedres de la vella ermita. Que havien creat el que era ella, tot el coneixement, el sacrifici i l'amor que l'havien format. Ella era el poble, el poble era ella.

La Neret va notar com les llàgrimes li regalimaven galta avall, per després caure sobre la tomba humida.

Si perdia el poble, si tot allò desapareixia, què seria d'ella?

Els mesos van passar, i els papers van romandre al calaix, plegats amb respecte, però lluny de la vista.

No va vendre.

En Feliu es va mostrar insistent, en un inici, perseguint a la Neret amb retòriques de canvi i al·licients econòmics. La Neret es va mantenir ferma, potser excessivament seca i, de vegades, poc refinada, però sense trontollar. Visitava el vell cementiri cada tarda, sense permetre's dubte ni incertesa. Vendre era esborrar, deixar d'existir.

Malgrat tot, en Feliu i l'Eloi van tirar endavant. Els plànols es van refer, abraçant una àrea menor, i els acords es van concloure amb el que tenien.

Les obres van ser sorolloses, el que abans havia estat un silenci pesat i dens es va convertir en un brunzit constant de maquinària, una remor constant de xiulets, batzacs i veus desconegudes. Els camins es van ampliar, alguns es van asfaltar. Els murs torts es van rectificar, massa rectes, massa nets. Els terrenys es van tancar, ignorant els marges que s'havien establert generacions abans.

La Neret s'ho mirava de lluny. No s'acostava gaire, però tampoc es veia capaç de marxar.

Amb el temps, el soroll va cessar. I un cop va arribar el bon temps, el futur del qual parlava en Feliu es va presentar.

Cotxes carregats de famílies que es queixaven que els navegadors no els havien portat per les carreteres correctes, parelles que passejaven pel riu quan brillava el sol, algun estranger amb un mapa mal plegat i un to preocupantment vermellós a la pell. Les cases que havien estat tancades van començar a obrir. Només diversos mesos a l'estiu, o en determinats caps de setmana. Segones residències, vacances curtes, escapades des de la ciutat. Excursions guiades per la natura, un bar reobert, un antic pagès convertit en gerent organitzador de propietats.

El poble es va omplir d'una altra mena de vida. A la plaça, la mainada hi tornava a córrer els diumenges i durant l'agost. L'escola no va créixer gaire, però tampoc va haver de tancar. Hi havia futur. No el que s'esperava, un futur una mica corrupte, una mica lleig, però futur, si més no.

La Neret se sentia estranya, a vegades forana a la seva pròpia llar. De tant en tant, es creuava amb en Feliu al poble. Escadusserament, amb l'Eloi i les nenes. Els saludava amb un gest curt. Cap dels dos va tornar a parlar de terres.

Tenia una nostàlgia, un buit dins que no podia compartir amb ningú. Una barreja entre la profunditat dels records del passat i una il·lusió esmicolada de l'avenir.

Llavors caminava.

Enfilava cap al bosc, pujava fins a l'ermita. Cap als camps que havien quedat igual, tossudament igual, perquè ella no havia cedit. S'hi aturava, tancava els ulls i recordava, deixava que tot tornés. Somniava en el poble antic, els records del que havia estat, el que viuria per sempre a la seva memòria.